

רמב"ם פירוש המשניות - מסכת אבות פרק א' משנה י"ז

שמעון בנו אומר כל ימי גדלותי בין החכמים ולא מצאתי לזוף טוב משתיקה ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה וכל המרבה דברים מביא חטא: - כבר אמר החכם ברוב דברים לא יחדל פשע וסיבת זה שרוב הדברים תוספת מותר וחטא כמו שאבאר עתה, כי כשירבה האדם דברים יפשע על כל פנים, שא"א שלא יהיה בדבריו דבור אחד שאיך ראוי לאומרו. וממופתי החכמים מיעוט הדברים, וממופתי הסכלים רוב הדברים, שנאמר וקול כסיל ברוב דברים. וכך אמרו החכמים שמיעוט הדברים ראיה על מעלת האבות, והיות אדם מיוחס אמרו מליחותא דבבל שתיקותא, ואמר בספר המדות שאחד מהחכמים נראה שותק הרבה על שלא היה מדבר דבור שאיך ראוי לאומרו ולא היה מדבר אלא מעט מזער, ונאמר לו מה סיבת רב שתיקותך, ואמר בחנתי כל הדברים ומצאתים נחלקים לד' חלקים: החלק הראשון הוא כולו זק, מבחתי תועלת נקללת בני אדם ודבר נבילה וכיוצא בהם שהדברים בהם שטות גמורה: והחלק השני יש בו זק מצד אחד ותועלת מצד אחר, כשבח אדם אחד לקבל בו תועלת ויהיה בשבח ההוא מה שיכעיס שונאו ויזיק למי ששבחו וצריך להניח הדברים בזה בגלל הסיבה הזאת שלא ידברו בזה החלק ג"כ: והחלק השלישי דברים שאיך תועלת בהם ולא זק, כרוב דברי החמוץ איך נבנית חומה פלונית ואיך נבנה היכל פלוני ובספור יופי בית פלוני ורוב מגדנות המדינה הפלונית וכיוצא באלו הם הדברים המותר אמר הדברים בזה גם כן מותר איך תועלת בהם: והחלק הרביעי דברים שכולם תועלת כדברים בחכמות ובמעלות ודבר האדם במה שהוא מיוחד בו מן הדברים שחיינו תלוים בהם ובהם ימשך מצאיאותו ובזה צריך לדבר. אמר בכל עת שאשמע דברים אני בוחן אותם ואם אמצאם מזה החלק הרביעי אדבר בס ואם יהיו משאר החלקים אשתוק מהם, ואמרו בעל המדות בחן זה האיש וחכמתו שהוא חסר שלשה רבעי הדברים וזאת החכמה שצריך ללמודה, ואני אומר שהדבור יחלק, לפי חיוב התורה לחמשה חלקים. א' מצוה בו. ב' נזהר ממנו. ג' נמאס. ד' אהוב. ה' מותר: החלק הראשון הוא המצוה בו והוא קריאת התורה ולמודה וקריאת תלמודה, וזו היא מצוה עשה מחוייבת שנאמר ודברת בס. והיא שקולה כנגד כל המצוות, וכבר נאמר מן האזהרה בלמוד מה שלא יכיל זה החבור קצתו: החלק השני הוא הדבור הנאסר ונזהר ממנו כעדות שקר ודבר שקר והרכילות והקללה ודברי התורה מורים על זה החלק וכן נבלות הפה ולשוץ הרע: החלק השלישי הוא הדבור הנמאס אשר איך בו תועלת לאדם בנפשו ולא עבירה ולא מרי, כרוב ספור החמוץ במה שאירע ומה שהיה ומה הם מנהגי מלך פלוני בהיכלו ואיך חיתה סבת מות פלוני או איך התעשר פלוני ואלו קוראים אותם החכמים שיחה בטלה והחסידים השתדלו בעצמם להניח זה החלק מן הדבור ונאמר על רב תלמידו של ר' חייא שלא שח שיחה בטלה מימיו ומזה החלק ג"כ שישנה אדם מעלה או ישבח פחיתות יהיו מדות או שכליות: החלק הרביעי הוא הנאהב והוא הדבור בשבח המעלות השכליות או מעלות המדות ובגנות הפחיתות משני המינים יחד להעיר הנפש למעלות בספורים ובשירים ולמנעה מן הפחיתות בדרכים ההם בעצמם, וכן לשבח החשובים ולהודות מעלותיהם כדי שיטבו מנהגיהם בעיני בני אדם וילכו בדרכיהם ולגנות הרעים בפחיתותיהם כדי שיתגנו פעולתם וזכרם בעיני בני אדם ויתרחקו מהם ולא יתנהגו הם כמנהגיהם, וזה החלק רצה לומר למוד המדות המעלות והתרחק מן המדות הפחותות יקרא דרך ארץ: החלק החמישי הוא המותר והוא הדבור במה שמיוחד לבני אדם מסחורתו ופרנסתו ומאכליו ומשתיו ולבושו ושאר מה שצריך לו והוא מותר, איך אהבה בו ולא מאוס, אבל אם ירצה לדבר בו מה שירצה ואם ירצה לא לדבר, ובזה החלק ישבח האדם כשימעט הדברים בו, והזהירו אנשי המוסר מהרבות בו דברים. אבל האסור והנמאס איך צריך לאזהרה ולא למצוה, שראוי לשתוק ממנה לגמרי, אבל המצוה בו והאהוב אילו היה האדם יכול לדבר בו כל ימיו היה טוב אבל צריך להזהר משני דברים. האחד מהם שיהיו מעשיו מסכימים לדבריו, כמו שאמרו נאים הדברים היוצאים מפיו עושיהם, ועל זה הענין כוון באמרו ולא המדרש הוא עקר אלא המעשה באמרו וחכמים יאמרו לצדיק שילמד המעלות כאומרם דרוש וכך נאה לדרוש, ואמר הנביא רננו צדיקים בה' לישרים נאווה תחלה. והענין האחר הוא הקצור

רמב"ם פירוש המשניות - מסכת אבות פרק א' משנה י"ז

ושישתדל להרבות הענינים במעט דברים לא שיהיה הענין בהיפך, והוא אמרם לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה. ודע שהשירים המחוברים מאיזה לשון שהיו צריך שיבחנו בעניניהם אם הם הולכים על דרך הדבור אשר חלקנוהו, ואמנם ביארתי זה אע"פ שהוא מבואר, מפני שראיתי יקנים והחסידים מאנשי תורתנו כשיהיו במשתה יין כחופה או זולתה וירצה אדם לשיר שיר ערבי אפי' ענין השיר הוא שבח הגבורה או הנדיבות והוא מן החלק האהוב או בשבחי היין ירחיקו זה בכל צד מן ההרחקה ואין מותר אצלם לשמעו, וכשישורר המשורר פיוט מן הפיוטים העבריים לא ירחיקוהו ולא ירע בעיניהם עם היות בדברים ההם המוזהר ממנו או הנמאס, וזה סכלות גמורה שהדבור לא יאסר ויותר ויאהב וימאס ויצוה באמירתו מצד הלשון שנעשה [בו] אבל מצד ענינו שאם יהיה ענין [השיר] שהוא מעלה יתחייב לאמרו באיזה לשון שיהיה, ואם יהיה כוונת השיר שהוא פחיתות באיזה לשון שיהיה אסור לאמרו [באיזה לשון שיהיה], גם יש לי בזה תוספת כי כשיהיו שני פיוטים ולשניהם ענין אחד מהעיר כח התאוה ושבח אותה וישמה הנפש בה והוא פחיתות והוא מחלק הדבור הנמאס מפני שהוא מזרז ומעורר על מדה פחותה כמו שהתבאר מדברינו בפרק הרביעי ויהיה אחד משני הפיוטים עברי והא' ערבי או לעז יהיה שמיעת העברי והדבור בו יותר נמאס אצל התורה למעלת הלשון שאין צריך שישתמשו בו אלא במעלות כל שכן אם יצטרף אליו שישמנו בו פסוק מן התורה או משיר השירים בענין שהוא יצא מחלק הנמאס לחלק הנאסר ומוזהר ממנו שהתורה אסרה לעשות דברי הנבואה מיני זמר בפחיתות ובדברים מגונים. ואחר שזכרנו לשון הרע בחלק הדבור האסור ראיתי לבארו ולזכור בו קצת מה שזכר שבני אדם בו בערוץ גדול והוא החטא הגדול שבבני אדם תמיד, וכ"ש במה שאמרו חכמים שאבק לשון הרע לא ינצל אדם ממנו בכל יום ומי יתן שלנצל מלשון הרע עצמו, ולשון הרע הוא ספור רעות האדם ומומיו ורגזות אדם מישראל באיזה צד שיהיה מן הגזות ואפילו היה המגונה חסר כמו שזכר, שאין לשון הרע שיכזב על אדם ויחם לו מה שלא יעשה כי זה יקרא מוציא שם רע על חבירו, ואמנם לשון הרע הוא שיגנה גנות האדם אפילו בפעולותיו אשר יעשה באמת שהאומרו יחטא ואשר ישמעוהו יחטא. אמרו ג' לשון הרע הורגתן. האומר, השומעו, ושואמרים עלינו. ואמרו המקבלו יותר מן האומר. ואבק לשון הרע הוא זכרון מומי האדם בלתי באור אמר שלמה בזה הענין כי פעמים יהיה הזכר מומי האדם בלתי באור מראה שאין ידיעה לו במה שהובן מדבריו ושהוא לא כוון זה, ואמנם כוון ענין אחר כמו שאמר כמתלהלה היורה זקים ומות, כן איש רמה את רעהו ואמר הלא משחק אני. וכבר שבח חכם מן המתחכמים כתיבת הסופר שהראה לו במעמד גדול וגנה הרב מעשה המשבח כתיבת הסופר והוא אמר לו כך מלשון הרע, כלאומר שאתה מסבב גנותו בשבחך אותו בתוך החמון שמהם מי שיאהבהו ומהם מי שישנאהו ויצטרך שונאו כשישמע שבחיו לזכור מומיו ורעותיו וזה תכלית ההרחקה מלשון הרע, ולשון המשנה לא נחתם גזר דין על אבותינו אלא על לשון הרע רצה לומר ענין המרגלים אשר נאמר בהם ויוציאו דבת הארץ, ואמרו ע"ה ומה אלו שלא הוציאו שם רע אלא על העצים ועל האבנים התחייבו מן העונש מה שנתחייבו מי שידבר בגנות חבירו על אחת כמה וכמה: ולשון התוספתא על שלשה דברים נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא. עבודת כוכבים, גלוי עריות, ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולם. ואמרו בגמרא בעבודת כוכבים בא לשון הגדולה, והוא אמרו אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ובחטא גלוי עריות בא גם כן לשון הגדולה והוא אמרו ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת. ובחטא שפיכות דמים בא גם כן לשון הגדולה והוא אמרו אנא חטא חטאתי ודברו בחטא הזה המעורר הרבה מאד, וסוף מה שנאמר כל המספר לשון הרע כפר בעיקר, שנאמר אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו. אמנם ספרתי קצת מה שספרו בזה החטא אף על פי שהארכתי כדי שיתרחק ממנו האדם בכל יכלתו וישים כונתו לשתוק, רצה לומר מזה החלק מן הדבור: